

Juhani Päivänen

Käsitesisältöä metsällisille termeille

Tuhat tärkeää termiä. Metsäsanasto. Metsäkustannus Oy. 128 s. ovh. 24,50 €.

Metsäasioita opettava ja niistä kirjoittava tarttuu innolla kirjaan, jossa kerrotaan olevan keskeistä metsäterminologiaa konstailemattomasti määriteltynä. Aakkoselliseen sanastoon selityksiin mahtuu monen moista aapasuosta ötökkälakiin. Alkusanojen viimeinen virke viittaa siihen, että kyseessä on jonkinasteinen esileikki vakavampaan yritykseen, jossa laaditaan suomi–englanti-metsäsanakirjaa Suomen Metsätieteellisen Seuran myötävaikutuksella. Kirjalla ei ole kuitenkaan toimittajaa eikä alkusanoilla allekirjoittajaa. Miksiköhän? Lukijapalautteen joutuu siten antamaan suoraan kustantajalle.

Puhutun ja kirjoitetun tekstin ymmärtäminen edellyttää termien takana olevan käsitemaailman avaamista erityisesti silloin, kun sana ei sisälly yleiskieleen tai silloin kun sanalla on ammattikielessä erilainen merkitys kuin yleiskielessä. Olisi toivotavaa, että metsällisessä tekstissä voitaisiin käyttää yhteistä ja mahdollisimman yleisesti hyväksyttyä terminologiaa.

Takakansi lupaa kirjan sisältävän metsäalan käytetyimmät termit. Tällaista frekvenssitutkimusta on tiedä tehdyn, joten valinta lienee sittenkin ollut subjektiivista. Sanaparimielleyhtymät vaatisivat sanastoon esim. *hieskoivun* lisäksi *rauduskoivun* ja *kenttäkerroksen* lisäksi *pohjakerroksen* ja *raivaussahan* lisäksi *moottorisahan*. Omaksi hakusanakseen selkeästi kuuluva *kulo* on selitetty *kulotuksen* kohdalla. Jos esittää lisäyksiä, tulee olla valmis esittämään myös poistoja: kuuluuko esim. *hirrenharsinta* enää metsätalouden nykytodellisuuteen?

Nopealla luennalla uskallan ehdottaa seuraavaan painokseen muutamien termien kohdalla määritelmien korjaamista tai tarkentamista. Tarkistamista (ylöspäin) vaatineen *eloperäisen maalajin* alaraja (nyt kuusi painoprosenttia). *Heinittyminen* ja siihen liittyvät hakusanat tarkoittanevat heinämaisten kasvien lisäksi ruohoista ainakin horsmaa ja varvuista ainakin vadelmaa.

Puumäärän kiintotilavuuden selitelmäosassa väitetään mittauksen tapahtuvan *ilman kuorta* (s. 32); myös irto-, pino- ja kiinto- m^3 :ä havainnollistava kuva (s. 20) osoittaa erheellisesti, että viimeksi mainittu olisi ilman kuorta. Tämän täytyy olla painajaisunimainen virhe kirjan (anonyymille) toimittajalle! Kuorellisen läpimitan kohdalla sitä vastoin kerrotaan, että puu mitataan yleensä kuorellisena.

Boniteetti ja *viljavuus* tarkoittavat samaa eli ku-

vaavat kasvupaikan puuntuotoskykyä. *Ravinteisuuden* kohdalla pitäisi olla merkintä. vrt. *viljavuus*, koska termit eivät ole synonyymejä. *Puuntuottoa* (ekonomistinen termi) käytetään liian monessa paikassa merkitsemään *puuntuotosta* (kasvu- ja tuotostermi).

Turve on muodostunut kasvien *jäännöksistä*, ei jäänteistä. *Jäännös* eli relikti tarkoittaa elävää muinaissäilymää. *Turvekangas*-termille tulisi selkeästi ilmoittaa kaksi eri käsitesisältöä: kuivatussukcession vaihe eli *turvekangasvaihe* ja ojitetun suon kasvupaikkaluokka eli *turvekangastyyppejä*. Herää kysymys, mihin suhteutettu puuston riittämätön elpymiskyky ojitetulla suolla johtaa vajaatuottoisuuteen (s. 114). Tässä *vajaatuottoisuus* mitä ilmeisimmin sekoitetaan liian ravinneköyhällä tai liian pohjoisessa sijaitsevalla ojitetulla suolla kasvavan metsikön heikkoon kasvuun, jolloin metsikköä voidaan pitää *ylläpitokelvottomana*. Tällaisella paikalla puuston kasvu ei olosuhderajoitteiden vuoksi parane esim. uudistamalla tai puulajia vaihtamalla.

Saataisi myös olla tarkoituksenmukaista selkeästi erottaa termien määritelmäosa ja mahdollisesti tarvittava seliteosa toisistaan. Mikäli termillä on yhtä useampia käsitesisältöjä, määritelmät olisi hyvä numeroida – kuten osassa kirjaa on tehtykin. Mikäli

termillä on synonyymi, tulisi uskaltaa se selkeästi esittää. Nyt lyhenteen *ks.* osoittamasta kohdasta voi lyötyä joko synonyymi tai läheinen termi. Paikoin *ks.*-lyhennettä jää jopa kaipaamaan, esim. termit *aluskasvillisuus* ja *kenttäkerros* sekä *lähikuljetus* ja *metsäkuljetus* on selitetty lähes samanasaisesti.

Hakusanalla *massa* tulisi olla kuituseoksen lisäksi toinenkin käsitesisältö; massahan on myös SI-järjestelmän yksikkö. Viimeksi mainitussa merkityksessä sitä on käytetty hakusanana *puun tiheys* määritelmäosassa.

Tekstiin näyttää pujahtaneen tarpeetonta tieto(sana)kirjan luonnetta. En ymmärrä, mitä tekemistä hakkuukoneen kohdalla on tiedolla hakkuukoneilla tehtyjen hakkuiden yleisyydestä. Ohjaako hakkuuuralle tarjottu synonyymi ”*haamu-ura*” todella harhattomaan metsällisen terminologian käyttöön?

Tieteellinen ja ammatillinen suomen kieli ei synny itsestään. Tarvitaan sanastotyötä, julkaisuja, kirjoja, malleja, lukijoita ja innostavia opettajia. Kirjassa on – korjausten jälkeen – ainesta sellaiseksi apuvälineeksi, jollaista alkusanoissa hahmotellaan.

■ Prof. emeritus Juhani Päivänen.
Sähköposti juhani.paivanen@helsinki.fi